

Andrew Samuels

JUNG ȘI POST-JUNGIENII

Traducere din limba engleză:
BRÂNDUȘA POPA & GABRIELA DENIZ

EDITURA HERALD
București

Cuprins

PREFAȚĂ	7
1. ȘCOLILE DE PSIHOLOGIE ANALITICĂ	12
2. ARHETIP ȘI COMPLEX	47
3. EUL	97
4. SINELE ȘI INDIVIDUAREA	151
5. DEZVOLTAREA PERSONALITĂȚII	223
6. PROCESUL ANALITIC	284
7. GEN, SEX ȘI CĂSNICIE	339
8. VISELE	375
9. PSIHOLOGIE ARHETIPALĂ	393
10. TEORIA ÎN PRACTICĂ: O ILUSTRARE	405
11. COMPARAȚIE ȘI EVALUARE	421
INFORMAȚII PRACTICE	439
LECTURI RECOMANDATE	441
BIBLIOGRAFIE	443
INDEX	461

Prefață

Această carte s-a dezvoltat în mintea mea în trei etape, fiecare fiind generată de cea anterioară ei. Intenția mea inițială era să scriu despre modul cum s-a dezvoltat psihologia analitică după moartea lui Jung, în 1961. Dar pentru realizarea acestui lucru era necesar să indic punctul de plecare al diferiților post-jungieni a căror operă îmi planificasem s-o discut. Așa a apărut cea de-a doua temă: o prezentare critică a însăși operei lui Jung. În această etapă, mi s-a părut că proiectul meu riscă să devină prea limitat și am considerat potrivit să aduc în discuție numeroasele paralele dintre psihologia analitică jungiană și post-jungiană, pe de o parte, și psihanaliză, pe de altă parte. Această a treia temă a produs și ea un vlăstar: o încercare de a-l privi pe Jung ca pionier; mai mult chiar, ca principalul precursor al schimbărilor apărute în cadrul teoriei psihanalitice începând cu 1930. Deși influența directă a lui Jung a fost discretă, am simțit că această tentativă ar putea ajuta la anularea definitivă a deficitului de credibilitate care planează în jurul lui Jung.

Este imposibil să rezumi ideile altor autori fără a le denatura într-o oarecare măsură. Pot doar să-mi cer scuze pentru acest lucru și să adaug că speranța mea este să încurajez cititorii să descopere scrierile post-jungienilor în forma lor originală, dacă nu cumva au făcut deja acest lucru.

Această carte nu este un exercițiu de psihobiografie. Nu am cerut niciunui din autorii menționați aici informații despre ei înșiși sau despre relația lor cu Jung. Motivul este că au existat numeroase încercări academice de a arăta legăturile dintre viața lui Jung și opera lui pe baza examinării textelor disponibile în prezent, cum ar fi

autobiografia lui, scrisorile și corespondența cu Freud. Eu am fost mai preocupat de problemele validității și aplicabilității.

Recunoașterea psihologiei jungiene, fie în mediul cultural mai larg, fie în cercul mai restrâns al profesiiilor care oferă ajutor, a întâmpinat obstacole serioase pe care le-am discutat detaliat în această carte. Recent, s-a întâmplat însă ceva ce a schimbat această situație. Există acum mai mult de 1000 de analiști jungieni în toată lumea și numărul lor crește rapid; de asemenea, există centre de formare în toate marile țări occidentale. Cărțile jungiene se vând bine și, în multe locuri, analiștii și psihoterapeuții jungieni coexistă într-o atmosferă de relativă încredere și susținere reciprocă cu psihanaliztii. Psihologia analitică a devenit mai respectabilă.

În profesiile care oferă ajutor (și în special în analiză, psihoterapie, consiliere și în serviciile sociale) ideile lui Jung sunt *utilizate* în mod curent și practic. Exact combinația între sublim și universal, pe de o parte, și utilitar și cotidian, pe de altă parte, este ceea ce îndrăgesc atâția oameni, fie ei practicieni sau nu. Cu toate acestea, psihologia analitică rezumată în manualele pentru studenți este foarte diferită de psihologia analitică practică cu eficiență clinică și respect pentru profesie. Acesta este un inconvenient cu care și freudienii s-au confruntat. Se pare că numai opera „patriarhului” este rezumată și comunicată, practicianului contemporan revenindu-i sarcina și povara permanente de a explica că totuși lucrurile nu mai stau tocmai așa, că am trecut cumva mai departe. Și cei cărora le displace cel mai mult autoritatea maestrului sunt deseori ultimii care înțeleg că vremurile s-au schimbat.

Selecția temelor și alegerea autorilor este, desigur, influențată de factori subiectivi. Dar, pe fundal, a existat problema relevanței pentru profesiile terapeutice și pentru studiul psihologiei. Datorită noutății abordării comparative pe care o propune și încercării ei de a fi cuprinzătoare, cartea ar trebui să stimuleze analiștii, psihoterapeuții, studenții și savanții jungieni. Dar sunt foarte interesat și de comunicarea cu analiști, psihoterapeuți și consilieri care s-au format sau sunt în curs de formare în institute non-jungiene. Asemenea persoane este posibil să fi avut scurte întâlniri cu psihologia jungiană în formarea lor și doresc să-și aprofundeze cunoștințele și să fie la curent cu cele mai noi curente de gândire.

În conceperea acestei cărți am fost influențat de o serie de experiențe personale. Mai întâi, studenții și analiștii în formare înscriși la cursuri de analiză, psihoterapie, consiliere și relații sociale mi-au

cerut deseori îndrumarea în legătură cu dezvoltările psihologiei analitice de după Jung și sugestii pertinente referitoare la materialul post-jungian pe care l-ar putea investiga. Mai ales studenții de la cursurile de psihanaliză au afirmat că nu reușiseră să găsească nicio aserțiune specifică referitoare la contribuția lui Jung la teoria și practica psihoterapiei și analizei. În plus, există numeroase studii comparative de psihanaliză, dar până acum nu s-a publicat nimic de acest fel în aria psihologiei analitice.

În al doilea rând, am avut experiența de a ajuta la fondarea un grup internațional de psihologi de orientare analitică stagiaari sau recent calificați, la care am participat și în calitate de membru (1974-9). Pe lângă faptul că în acest grup am dobândit înțelegere și respect pentru o paletă foarte diversă de moduri de gândire și de lucru, frustrările din comunicare și lipsa oricărei imagini de ansamblu sau „forme” a dezbaterilor existente între acești jungieni mai tineri m-au făcut să simt că o asemenea carte ar merita efortul.

În sfârșit, am avut șansa să fac parte dintr-un grup de discuții care s-a întâlnit lunar, începând din 1975, format din psihologi de orientare analitică, jumătate din ei formați la Londra, jumătate la Zürich. Vreau să spun că acest grup mi-a arătat că o comparație critică ce conduce la dezbattere și dialog este posibilă și fructuoasă.

1

ȘCOLILE DE PSIHOLOGIE ANALITICĂ

Găsirea reperelor în lumea jungiană contemporană nu este un lucru ușor. Poziția lui Jung ca psiholog teoretician și analist, mai degrabă decât ca guru sau profet, este consolidată de psihologii de orientare analitică și de scrierile post-jungienilor. Profilul lui nu se mai sprijină doar pe moștenirea de douăzeci de volume ale *Operele Complete* și pe carisma lui considerabilă. Într-un fel, Jung are nevoie de post-jungieni la fel de mult cât au ei nevoie de el pentru ca opera lui să dăinuie. Perspectivele de viitor ale psihologiei analitice sunt o preocupare comună și moștenirea jungiană a devenit o țesătură conceptuală complexă care i-a inspirat, influențat, provocat și, în unele cazuri, înfuriat pe cei care i-au urmat.

Ar trebui să luăm în considerare măsura în care post-jungienii s-au simțit în stare să conteste sau să atace opera lui Jung, deseori contrazicându-l pe baza unor critici stringente din partea non-jungienilor, precum și adaptând și integrând dezvoltări paralele din alte abordări psihologice și din discipline complet diferite. Dacă eu atrag constant atenția asupra diverselor obiecții serioase la adresa operei lui Jung, fac acest lucru deoarece ele au avut un mare impact asupra post-jungienilor. Uneori, Jung anticipează și influențează, dar alteori greșește; uneori, un alt gânditor ajunge la o concluzie oarecum similară cu a lui, dar o face într-o manieră mai coerentă sau mai bine documentată.

În cartea *Jungian Psychotherapy: A Study in Analytical Psychology* (1978a), Fordham arată că „s-a scris foarte puțin despre dezvoltarea diverselor școli de psihologie analitică”. Am decis să răspund acestei chemări, având în minte afirmația lui Fordham (ibid., p. ix) că „psihologia analitică este o disciplină de sine stătătoare [...] ideile și practicile ei pot fi evaluate independent de persoanele care le-au inițiat”. Această carte intenționează să fie diferită de lucrarea lui Brown, *Freud and the Post-Freudians* (1961), deoarece, spre deosebire de freudieni, post-jungienii nu s-au organizat încă în școli recunoscute oficial, deși procesul a avut loc cu siguranță la nivel informal. Există în prezent școli de psihologie analitică care împărtășesc idei comune, iar dogmatismul și conflictul dintre aceste grupuri n-a fost evitat. Dar cititorul are mai puține șanse să afle despre aceste lucruri din literatura jungiană decât din cea freudiană.

Există „jungieni”?

Discuția despre jungieni, post-jungieni și despre școlile de post-jungieni este ea însăși o problemă controversată. Jung a spus că există pur și simplu *un singur* jungian – el însuși. El a ocolit orice ambiție de a întemeia o școală de psihologie. Îmi imaginez că avea în minte o încercare de a evita ceea ce considera a fi fost excesele de autoritate rabinică ale lui Freud și toată istoria timpurie dureroasă a psihanalizei, încărcată de atât de multe chestiuni de ordin personal. Mai mult, în calitate de ideolog al individuării, care pune accent pe devenirea personală și diferențierea de ceilalți, nemaivorbind de observația lui că temperamentul și psihologia individuale joacă un rol în credințele cuiva, nu putea să nu dorească să lase la latitudinea capacității personale a individului modul în care acesta va fi „jungian”. Cu toate acestea, așa cum arată Henderson, „există acum un corp de cunoștințe fundamentale jungiene ce nu permit o experimentare ori teoretizare nelimitate”. Dar tot el continuă spunând că Jung „detesta sistematizarea de orice tip

și acest lucru a fost unul din motivele pentru care formarea școlii lui a durat atât de mult” (1975 a, pp. 120-1).

De fapt, Jung a fost implicat de-a lungul întregii sale vieți în „politica” psihologiei. Citind scrisorile Freud-Jung (ed. McGuire, 1974), este izbitor tiparul în care Jung este cel care avansează constant ideea unei „lovituri” sau alianțe în timp ce Freud (presupus a fi extravertitul dintre cei doi) îl potolește, îndepărtându-l de la atacurile la persoană excesive. Mai târziu, în anii '40, căutând să unifice psihoterapeuții la nivel internațional, Jung a înaintat o propunere în paisprezece puncte în jurul cărora credea că pot fi coagulate ideile tuturor. Dată fiind excepționala fragmentare postbelică a psihologiei și psihoterapiilor, știm acum că propunerea lui avea șanse infime de reușită, dar relevanța episodului este aceea că Jung nu se încadrează în imaginea geniului solitar, indiferent față de lumea reală sau chiar față de (sau în special față de) profesia lui (vezi mai jos, pp. 434-5, comentarii suplimentare la cele paisprezece puncte).

O altă trăsătură notabilă a coagulării treptate a jungienilor într-un grup larg este seria de prefete pe care Jung le-a scris atât de des la cărțile primilor săi discipoli. Era, evident, important din diverse motive (nu în ultimul rând comerciale) ca ei să primească „amprenta patriarhală”, dar, așa cum atestă Fordham (1975, p. 108), Jung părea să aibă sentimente autentice legate de acest demers. Cunoscut prefete scrise pentru cărțile lui Adler, F. Fordham, M. Fordham, Harding, Hannah, Jacobi, E. Jung, Neumann, von Franz, Wickes, Wilhelm – sunt poate și altele.

Acest lucru sugerează că Jung știa foarte bine că, pentru toți acești scriitori, el a funcționat și ca persoana care i-a introdus în atenția unui public mai larg, și ca un nucleu sau punct de referință. Cu siguranță, nu este nimic rușinos sau infantilizant în acest lucru, dar perpetuarea negării lui Jung a existenței „jungienilor” chiar pare vătămătoare.

Nu l-am cunoscut pe Jung și nu contest că era ostil *ideii* unor adepți sau „jungieni”. Dar toate relatările ni-l prezintă ca fiind o personalitate extraordinar de diversă și multifacțată, cu o

paletă foarte largă de cunoștințe și interese. Acesta este motivul pentru care opera lui originală a generat puncte de vedere diferite. Argumentul meu este că, alături de disprețul față de adepți, Jung a dezvoltat multe din caracteristicile așteptate ale unui lider, în special în dorința ca ei să-i „continue opera” (Adler, 1973, p. 481). În piesa lui Shakespeare *Iulius Cezar*, atunci când conspiratorii se temeau că Cezar s-ar putea să nu meargă la Capitoliu, Decius le-a sugerat să-i încredințeze lui această sarcină; el știe cum să-l manevreze pe Cezar. Printre variatele tehnici de manipulare a marelui om, Decius îl sfătuiește neîncetat că lingușitorii sunt trădători:

*Dar când îi spun că îi urăște pe lingușitori,
El mă aprobă, fiind atunci nespus de lingușit (Act 2, scena 1).*

Sugerez că am putea inversa ideea: Jung își flatează adepții spunând că nu-i dorește. Multe cărți post-jungiene includ afirmația ajunsă deja rituală că Jung nu a dorit discipoli, cu implicația că, datorită acestui fapt, scriitorul n-are cum să fie considerat drept un simplu adept sau discipol. Prin aparenta sa eschivă față de calitatea de lider, s-ar putea ca Jung să fi ajutat la menținerea ei.

Într-o biografie a lui Jung destinată marcării centenarului nașterii lui, Fordham (1975) a furnizat dovezi suplimentare ale faptului că Jung era conștient de rolul său patern. Membrii analiști ai „Analytical Psychology Club” din Londra - o organizație care oferea un loc de întâlnire pentru toți jungienii, dar nu era un corp profesional -, negociau separarea și fondarea unei organizații profesionale, cunoscută ulterior ca „Society of Analytical Psychology”. Probabil, unii membri s-au simțit dați la o parte, iar faptul că ei au fost etichetați deschis ca „pacienți” n-a fost un lucru util. Dar s-a dovedit că Jung a promovat acest conflict în mod activ, deoarece simțea că orice „familie” trebuie să aibă conflictele ei. Cred că, în această carte, am cartografiat cursul vieții familiei jungiene și neînțelegerile ei sănătoase.

Formarea în psihologia analitică

Aceste considerații ne conduc spre problema formării în psihologia analitică și aici trebuie să diferențiem, din nou, între ce a spus și ce a făcut Jung. Nu există nicio îndoială că avea sentimente amestecate față de instituirea programelor formative formale, fie la Zürich, fie altundeva. Când ea a apărut, Jung a participat activ la alcătuirea unei programe și a insistat asupra necesității examenelor (Hillman, 1962, Fordham, 1978a). Jung s-a înclinat în fața standardelor colective și a permis schimbări ale vechiului sistem în care vocația, conjugată cu analiza desfășurată împreună cu el sau cu altcineva, și prezența la seminariile lui constituia tot necesarul formării unui analist. În acest etos, analiza unui potențial analist era, desigur, centrală. Freud (1912) a recunoscut că Jung a fost primul care a formulat principiul că analistul trebuie analizat (în *Collected Works* 4, par. 536). Cu toate acestea, A-M. Sandler datează *instituția* „analizei formative” în psihanaliză din anul 1918 (Sandler, 1982, p. 386).

O dezvoltare mai subtilă apărută la Zürich (care nu a fost copiată, din câte știu eu, în altă parte) este posibilitatea de a asista la anumite cursuri fără un angajament prealabil de a deveni analist. „Mulți chemați, puțini aleși”, iar în prezent există o tendință globală ca institutele de formare în psihologia analitică jungiană să acorde o atenție specială problemelor selecției.

Aceste aspecte ale poziției lui Jung față de formare merită menționate deoarece contrabalansează imaginea unui Jung ca o figură care „hirotonisește” spontan analiști. Jung ar fi fost conștient de dificultățile de care s-au izbit primele sale generații de studenți din cauza lipsei unei baze profesionale pentru munca lor. În plus, o structură mai formală ar putea permite o libertate mai mare prin expunerea la o varietate de perspective, deși riscul este lipsa spontaneității. Deci faptul că Jung a susținut practica examenelor și calificărilor ar putea impulsiona, în mod paradoxal, dezvoltarea profesională individuală, ca și asigurarea unei mai mari mobilități și acceptări profesionale.

Locul teoriei

Evident, trebuie să avem acum în vedere locul teoriei în psihologia analitică. Ar putea fi profitabil să examinăm perspectivele lui Jung asupra rolului teoriei și apoi contribuțiile unor post-jungieni la acest subiect.

Jung a exprimat odată, posibil în glumă, preferința pentru dogmă în defavoarea teoriei, deoarece

pentru un anumit tip de mediocritate intelectuală caracterizată de un raționalism iluminat, o teorie științifică care simplifică lucrurile este un mijloc foarte bun de apărare datorită credinței enorme pe care omul modern o are în orice poartă eticheta de „științific” [...] În ea însăși, orice teorie științifică, indiferent cât de subtilă, are cred o valoare mai mică din perspectiva adevărului psihologic decât dogma religioasă, din simplul motiv că o teorie este necesarmente foarte abstractă și exclusiv rațională, pe când dogma exprimă un ansamblu irațional prin intermediul imageriei. Aceasta garantează o transpunere mult mai adecvată a unui fapt irațional precum psihicul.

În altă parte, (CW 17, p. 7), Jung spune:

În psihologie, teoriile sunt diavolul în persoană. Este adevărat că avem nevoie de anumite puncte de vedere pentru valoarea lor de orientare și euristică, dar ele trebuie întotdeauna privite ca fiind doar concepte ajutătoare ce pot fi lăsate oricând la o parte.

Aici este necesar să stabilim cum se raporta Jung la teorie. Multe din scrierile lui nu dezvoltă deloc un corpus teoretic, ci au fost concepute ca prelegeri distincte – de exemplu, prelegerile pentru pastorii elvețieni, pentru clinica Tavistock din Londra ori prelegerile Terry din Statele Unite.

El a fost tot timpul conștient că, în cercetarea psihologică, există o suprapunere mai mare între observator și fenomenul observat decât se întâmplă în mod obișnuit și că preferințele personale și factorii constituționali joacă un rol însemnat. Dar

abordarea generală a lui Jung sugerează totuși prezența ideii suspecte de „teorie”. După ce formula teoretică a fost obținută plecând de la „materialul uman”, Jung o aplică apoi în „munca mea practică, până când fie este confirmată, fie modificată, fie este abandonată” (CW 4, par. 685). Jung continuă prin a afirma că bogăția materialului comparativ, deseori mitologic ori antropologic, servește pentru prezentarea, ilustrarea sau amplificarea teoriei – și *nu* pentru validarea ei (ibid.). Astfel, teoria, derivată din observație, există anterior prezentării materialului care o confirmă. Consider cunoașterea acestei abordări extrem de utilă în înțelegerea operei lui Jung. El pleacă de la interacțiunea umană din analiză ori din observații asupra vieții și dezvoltă o teorie care este apoi ilustrată prin material comparativ ori prin observații suplimentare. Numai atunci se poate organiza întreaga masă a imageriei și datelor provenite din surse multiple. Organizarea însăși ajută apoi la înțelegerea unui aspect sau altul al comportamentului uman. Așadar, avem un proces circular: material uman – teorie – ilustrație – aplicarea la comportamentul uman.

Entitățile teoretice menționate în această carte nu există. Așa cum arată L. Stein (1958, p. 3), o entitate teoretică există ori este inventată doar pentru îndeplinirea unei anumite sarcini. Stein menționează pozitronul, fotonul ori electronul fizicianului, gena biologului, conceptele de „se”, „eu” și „supraeu” ale lui Freud și arhetipurile lui Jung. Oamenii de știință moderni utilizează teoria nu pentru a avansa obiective empirice ori pentru a descrie fenomene; ei încearcă să indice despre ce este vorba în afirmațiile lor, ce înseamnă ele. Ceea ce se creează este o entitate non-empirică ce poate explica fapte. Teoria nu este inferată sau dedusă din fapte; ea poate fi probată prin ele. Stein ilustrează acest lucru în termenii gravitației newtoniene. Gravitația este un concept complet imaginat deoarece nimeni nu a observat-o vreodată; există doar lucruri care cad sau nu cad. Entitatea teoretică există numai pentru a îndeplini o sarcină, ceea ce constituie „valoarea ei euristică”.

Există două provocări științifice pentru psihologia jungiană. Prima este îndreptată împotriva tuturor psihologilor abisale, considerate neștiințifice deoarece au de-a face cu arii ce nu pot fi dovedite. Acest lucru este adevărat în sensul că nimeni nu poate *dovedi* în ultimă instanță existența, să zicem, a complexului Oedip. Dar teoria complexului Oedip dă seama de atâtea fenomene diverse cum ar fi preferința copilului pentru un părinte sau altul, problema originii identității sexuale, motivele perversiunilor, alegerea inevitabilă a unui anumit tip de soț sau soție și așa mai departe. Am putea concluziona că, în parte, psihologia nu este ca *alte* științe.

Jung a pus un accent apăsător pe ideea că psihologia este o știință a naturii, susținând că domeniul ei de referință nu sunt *produsele* mentale, ci un fenomen natural, psihicul. Perspectiva mea este că pentru cei care cer imperativ raportarea la ceea ce consideră a fi cele mai înalte standarde științifice, psihologia jungiană va lăsa întotdeauna de dorit – deși, așa cum vom vedea în capitoul următor, fizicianul modern al particulelor subatomice și psihologul care studiază arhetipurile au mai multe în comun decât s-ar părea la prima vedere.

Cea de-a doua provocare științifică vine dinspre freudieni. În legătură cu acest lucru, îmi amintesc un pasaj din *Psychoanalysis: The Impossible Profession* în care autorul comentează cu tristețe felul în care freudienii obișnuiți repudiază perspectivele kleinienne asupra lumii interne timpurii, infantile catalogându-le ca nebunești, fantastice și de nedovedit, „ca și cum propriile lor reconstrucții legate de complexul castrării ar descrie evenimente cotidiene, perfect obișnuite” (Malcolm, 1982, p. 35).

În *Critical Dictionary of Psychoanalysis* (1972, p. ix), Rycroft observă că „suferă de defectul constituțional, deloc neobișnuit, de a fi incapabil să înțeleagă scrierile lui Jung”. Și Glover concluzionează că „din punctul de vedere al prezentării științifice, Jung este, în cele mai bune momente ale lui, un scriitor confuz” (1950, p. 69). În capitolele care urmează voi lua în discuție aceste obiecții față de ideile lui Jung, dar, practic vorbind, orice atac îndreptat împotriva psihologiei abisale ca fiind neștiințifică se aplică freudienilor în aceeași măsură ca și jungienilor.

Pericolele teoriei

Clarificarea atitudinii lui Jung față de teorie gravitează în jurul problemei cât de departe poate integra practicianul teoria, astfel încât ea să nu mai fie o chestiune artificială, impusă, tehnică și externă și să devină mai mult o expresie a personalității. Jung a avertizat referitor la pericolul unei rupturi între cunoașterea teoriei și tehnicii de către terapeut și personalitatea lui. Problema este *cunoașterea neintegrată*. Aici putem vedea cum poate fi înțeleasă divergența aparentă dintre Jung-înțeleptul nesistematic și Jung-profesorul care impunea examene. Teoria trebuie să fie cunoscută și apoi să devină personală; aceasta este o chestiune pentru analiză, autoanaliză și introspecție. Ceea ce ar trebui să încercăm să evităm este utilizarea teoriei într-un mod defensiv, astfel încât propriile noastre sentimente să fie blocate, sau magic, astfel încât să căutăm numai răspunsuri facile ori pur logice, în termenii ajungerii la un diagnostic.

Firește, teoria nu poate dicta procesul analizei; trebuie să existe adaptări de la caz la caz. În condițiile în care materialului îi este permis să-și facă apariția și să umple teoria (*dacă o va face*), atunci se pot evita pericolele supra-intelectualizării și supra-influențării. Dar numai un terapeut inflaționat nu va recunoaște că prezența influenței personale în terapie este inevitabilă. Parte a acestei influențe ține cu necesitate de modul în care terapeutul integrează teoria. Rezultă din toate acestea că păcatul capital este imitația, deoarece acest lucru ar implica o aplicare predeterminată a teoriei (vezi mai jos pp. 430-4 pentru continuarea acestei discuții).

Reificare și limbaj acțional

Limbajul afectează înțelegerea iar înțelegerea se află la temelia limbajului. Principala problemă cu limbajul lui Jung, și deci într-o anumită măsură cu limbajul post-jungenilor, este tentația reificării – adică transformarea a ceea ce este schim-

bător, fluid și experiențial, de exemplu inconștientul, în ceva concret, literal și factual. Reificarea ne tentează nu numai să aplicăm o teorie predeterminată, ci și să ocolim rolul psihicului în psihologie. Au fost propuse mai multe căi de rezolvare a acestei probleme. Lambert (1981a) sugerează că trebuie făcută o distincție între limbajul metaforic și limbajul științific – limbajul imaginației și limbajul intelectului. Primul tinde să se exprime în imagini vizuale sau auditive; cel de-al doilea utilizează abordări raționale sau conceptuale. Termenii lui Jung pentru aceste două tipuri de gândire au fost „gândire fantastă” și, respectiv, „gândire direcționată” (CW 5, par. 11-46). Dar, așa cum a observat Jung, este posibil de conceput o complementaritate sau un parteneriat în care părțile mai raționale și logice ale aparatului mental să acționeze asupra materialului brut al imaginației. Cu toate acestea, preferința personală pentru limbajul metaforic sau științific înseamnă că obiectivul de a avea un model în care ambele limbaje joacă un rol ar putea fi dificil de conceput (vezi capitolul 11).

Problema reificării a fost abordată de psihanalistul american Schafer (1976) care propune o trecere la „limbajul acțional”, care ar accentua natura dinamică și fluidă a activității psihice. Și Plaut, într-o serie de comunicări personale (1981-2), insistă asupra valorii utilizării verbelor (în special la gerunziu) în defavoarea substantivelor. Astfel, „proces de gândire” și nu „gândire”, „proces de rezistență” în loc de „rezistență”, „proces de individuire” în loc de „individuire” și așa mai departe.

Uzul și abuzul analogiilor

Jung, asemenea multor cercetători ai psihicului, a utilizat masiv analogiile. Conceptul lui de libido sau energie psihică este el însuși o analogie, preluată din științele naturii. În lucrarea ei „Uses and abuses of analogy” (1973) Hubback argumentează că analogia reprezintă o activitate mentală fundamentală și imaginativă, mai mult decât un simplu instrument de înțelegere.